

Capitolul I. Constituirea sociologiei juridice ca știință

Sociologia juridică s-a constituit și afirmat în calitate de știință socială ca rezultat al cercetării juriștilor și sociologilor preocupați de evoluția elementelor juridice în perspectivă spațio-temporală și culturală.

Fiecare dintre cele două discipline aflate în discuție a „beneficiat” de reprezentanți care au exagerat rolul uneia sau alteia dintre ele.

Din datele existente, cel care a întrebunțat pentru prima oară termenul de „*sociologie juridică*” a fost Anzilotti (1892) în lucrarea „*La filosofia del diritto e la sociologia*”.

În lucrarea „*Elemente de sociologie juridică*” (1940), G. Gurvitch prezintă exagerările (și nu numai) reprezentanților dreptului și sociologiei, astfel încât, potrivit concepției juriștilor, acceptarea sociologiei juridice ca știință presupunea abandonarea dreptului în favoarea sociologiei, în timp ce concepția sociologilor, bazată pe explicarea sociologică excesivă a dreptului, promova ideea conform căreia dreptul ar fi fost numai un efect al realității sociale.

Constituirea sociologiei juridice ca știință a întârziat, în primul rând, din cauza existenței anumitor concepții conservatoare ale dreptului, mai exact *pozitivismul juridic* și *normativismul logicist*. Acestea au deținut o pondere însemnată în perioada de sfârșit de secol XIX și început de secol XX.

1. *Pozitivismul juridic* prezintă o teorie centrată pe stat, ca „sursă supremă a dreptului”^[1]. Aceasta presupune ca normele dreptului să fie deduse în exclusivitate din legislație, dreptul fiind redus la cel pozitiv. Prin urmare, statul a fost considerat una și aceeași entitate cu societatea, iar dreptul cu legea promulgată de stat, ceea ce a frânat în totalitate considerarea fundamentelor dreptului din punct de vedere social.

2. *Normativismul logicist*, un curent inițiat de H. Kelsen, care, în „*Teoria pură a dreptului*” (1962), avansează ideea de *normă a normelor, fundamentală* pentru drept, de la care în mod logic descind

[1] D. BANCIU, *Elemente de sociologie juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 10.

celelalte norme ale dreptului. În concepția lui, normele există *aprioric* realității sociale, într-o legătură indisolubilă cu statul.

Începând cu secolul al XX-lea, s-a evidențiat tot mai puternic necesitatea apropierii dintre drept și sociologie, deoarece tot mai mulți juriști au recunoscut necesitatea cercetării libere a elementelor dreptului, ceea ce a condus la două abordări *vis-à-vis* de pozitivismul juridic și normativismul logicist:

a) *Pluralismul juridic*, opus pozitivismului juridic, consideră că pe lângă lege și dreptul pozitiv în constituirea dreptului mai intră și cutumele, uzanțele, jurisprudența, practica judiciară și cea extrajudiciară.

b) *Realismul juridic* se opune concepției conform căreia normele și regulile dreptului se află în centrul sistemului juridic (norma fundamentală) și din ele pot fi extrase celelalte soluții juridice. Dreptul este constituit și din rezultatul activității autorităților juridice combinat cu caracteristicile procesului judiciar.

Fondatorul sociologiei ca știință A. Comte a considerat sociologia ca fiind o știință a științelor încă din anul 1842 și în acest context nu putea fi de acord cu o știință socială constituită anterior sociologiei. Prin faptul că el nu a militat împotriva dreptului obiectiv, ca ordine civilă a societății, și a considerat normele și fenomenele juridice ca fiind fundamentate pe aspecte sociale și nu abstracte a contribuit la apropierea dreptului de sociologie.

Această apropiere, precum și colaborarea dintre juriști și sociologi s-a realizat sub două aspecte:

- recunoașterea din partea sociologilor a faptului că aspectul juridic al sociologiei este cel mai vechi dintre preocupările sociologiei;
- în cadrul unui proces continuu, juriștii au recunoscut caracterul social al științei dreptului.

Ca premise ale apropierii dreptului de sociologie s-au stabilit următoarele:

- sociologia își conturase și delimitase obiectul de studiu;
- știința juridică manifesta o pronunțată deschidere față de problematica socială, în vederea realizării unor legături care să contribuie la dezvoltarea fiecăreia dintre cele două științe, iar mai târziu la fundamentarea dreptului.

Secțiunea 1. Permanența și întrepătrunderea raporturilor dintre drept și sociologie

Auguste Comte a considerat încă din 1842 că sociologia este o știință a tuturor celorlalte științe sociale, definitiv constituită, deci altă știință socială anterioară ei ar fi fost de neconceput. Prin urmare, dreptul ar fi fost succesorul cronologic al sociologiei.

Realitatea însă îmbracă forma unor raporturi continue de întrepătrundere între drept și sociologie.

Astfel, în timp s-a demonstrat necesitatea explicării surselor dreptului, instituțiilor și structurilor acestuia prin raportarea la un sistem de referință reprezentat prin concepte, metode și tehnici de investigație sociologică. În acest mod s-a ajuns la jumătatea secolului al XX-lea la concluzia că dreptul se întemeiază pe sociologie, iar cu cât este mai aprofundată fiecare dintre cele două științe, cu atât se produce o mai mare apropiere a lor.

În sens larg, știința dreptului cuprinde și analizează:

- normele, regulile și sistemele juridice;
- relațiile și raporturile juridice dintre subiecții juridici;
- ansamblul de mijloace pe care le utilizează instanțele specializate de control juridic.

Știința dreptului operează cu metode specifice. Ea este caracterizată în esența sa prin dimensiune *normativă*, *descriptivă* și *analitică*^[2].

Sociologia are ca obiect studiul relațiilor sociale, al comportamentului social, analiza grupurilor, a structurii societății, precum și ceea ce se constituie ca fapt social. În esență, ea se caracterizează prin utilizarea *metodei inductive* – baza se constituie din material empiric, urmând ca acesta să fie supus investigării prin metode și tehnici de cercetare sociologică –, a cărei scop se concretizează în elaborarea de teorii, concepte și legități sociale.

„Știința dreptului are în vedere analiza formei juridice pe care o îmbracă relațiile și raporturile sociale și interindividuale, în timp ce sociologia încearcă să identifice și să explice diversele modalități

[2] „Prin metodele sale, știința dreptului este în esență o disciplină *normativă*, *descriptivă* și *analitică*, operând prin exegeză și deducție sinteza faptelor juridice și ordonându-le în categorii și instituții juridice. Acordând un rol important metodei deductive, ea extrage din norme, reguli și principii toate consecințele normative pe care acestea le implică” (D. BANCIU, *Elemente de sociologie juridică*, Ed. Lumina Lex, 2000, p. 14).

și forme de sociabilitate, motivațiile și scopurile sociale care orientează acțiunile actorilor sociali”^[3].

Prin acțiunea pe care o întreprinde, sociologia stabilește *reguli și legități sociale*. Știința dreptului are ca scop traducerea legităților și regulilor sociale în *legi juridice*. Ca exemplu, putem aborda grupul politic: sub aspect sociologic, acesta prezintă o ierarhie de statusuri și roluri asociate acestora, deci o anumită structură ierarhică, o anumită coeziune, determinantă pentru dinamica grupului respectiv, totul pe fondul relaționării interpersonale. Aceste aspecte sunt abordate prin prisma condițiilor sociale, economice și culturale care stau la baza formării grupului și a funcționalității lui. Sociologia va aborda numai în cazuri speciale aspectul juridic al constituirii grupului politic respectiv, dar dreptul va folosi aceste reguli juridice ca bază de pornire în studiul asupra eficacității sau ineficacității lor.

Studiind evoluția raporturilor dintre sociologie și știința dreptului, apare necesitatea explicării modului în care sociologia posedă sau dobândește capacitatea de a contribui la trecerea de la *fact* la *drept*, adică posibilitatea acesteia de a fi *normativă*.

§1. Caracterul social al dreptului

Ceea ce a condus la necesitatea abordării trăsăturilor sociale ale dreptului îmbracă atât forma problematicii complexe, care ia contur în raport cu conformitatea la norme și reguli, cât și a nevoii de adaptare permanentă și diversificare a mijloacelor de presiune și control social utilizate în procesul de socializare.

Prin necesitatea permanentă de adaptare la normele și valorile dezirabile ale societății, se exprimă de fapt strânsa legătură dintre reglarea socială și cea normativă referitoare la comportamentul social al indivizilor. Astfel, se poate constata raportul de intersecție concomitent cu cel de corelare dintre structurile juridice și cele sociale care generează și condiționează comportamentul social.

Dreptul a fost, dintotdeauna, perceput ca instrument de control bazat pe presiune și constrângere față de acțiunile indivizilor, de aceea mijloacele prin care el acționează presupun reguli sociale fondate pe norme, care la rândul lor sunt determinate de valori sociale, caracteristice domeniului social de proveniență.

^[3] *Ibidem*, p. 16.

Dacă menționăm că „norma juridică este elementul de structură internă a dreptului, cu ajutorul căreia se stabilește un mod de comportament al individului în societate, precum și un cumul de pretenții și exigențe ale societății față de individ”^[4] suntem în poziția în care putem afirma că dreptul are un caracter *imperativ*^[5], în ideea că el stabilește *cum trebuie să se comporte indivizii umani* în diferitele împrejurări sociale. În fiecare societate avem de-a face cu o entitate de „norme, reguli, obligații și practici sociale”^[6] care are rolul de a reglementa comportamentul social al indivizilor umani.

Faptul că societatea – în efortul de a asigura membrilor săi ade-vărată libertate – își creează dreptul său, care la rândul-i o influențează, creează o relație de interdependență între întreg (societate) și elementul său normativ (dreptul).

Din acest motiv, o serie de juriști și sociologi consideră că dreptul necesită a fi reanalizat în funcție de momentele sociale care duc la apariția și configurarea lui. În acest sens, J. Carbonnier definește dreptul ca ansamblu al unor „reguli de conduită și comportament pe care societatea ne poate constrânge să le observăm printr-o presiune externă mai mult sau mai puțin intensă”^[7]. După cum afirmă sociologul Dan Banciu, această definiție a dreptului poate fi sintetizată în aceea că el reprezintă un ansamblu special de reguli și regulamente exprimate tehnic sub formă de drept și impuse ca obligație prin intermediul mecanismelor de constrângere și presiune socială aparținătoare sociologiei.

Conținând două dimensiuni, atât cea normativă, cât și cea socială, se poate deduce clar că dreptul poate fi abordat din două perspective diferite:

a) pe de o parte, *autoritatea publică legitimă* dintr-o societate, incluzând aici și *puterea (socială și politică)*, a cărei acțiune constă în emiterea tuturor formelor decizionale legale și, deci, obligatorii pentru toți indivizii acelei societăți;

[4] N. BARAN, *Introducere în teoria generală a dreptului*, disponibil la <http://www.svedu.ro/curs/tgd/>.

[5] Caracterul imperativ, obligatoriu al normei juridice care nu este o simplă comandare, astfel ca respectarea sa să fie garantată, la nevoie, cu ajutorul forței de constrângere a statului. Pentru a deveni obligatorie, norma de drept se bucură de garanția statală. Ea se aplică în toate raporturile sociale din momentul intrării sale în vigoare și până la ieșirea din vigoare, în mod continuu și necondiționat – *ibidem*.

[6] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 18.

[7] J. CARBONNIER, *Effectivité et ineffectivité de la règle de droit* (L'Année sociologique), 1958, p. 317.

b) pe de altă parte, toate categoriile sociale care sunt subordonate puterii, reprezentând *clasa celor guvernați*, care manifestă atitudine fie de conformism la cerințele legii, fie de transgresare, evaziune sau respingere a acestora.

Un alt aspect al raportului dintre drept și sociologie constă în aceea că în timp ce dreptul nu poate exista în afara fenomenelor sociale, deci independent de societate, fenomenele sociale nu au obligatoriu toate caracter juridic, ele nu sunt neapărat și fenomene juridice, deoarece există fenomene morale, politice, religioase etc., într-un cuvânt „non-juridice”^[8].

Dintre aceste fenomene nejuridice, o notă aparte o reprezintă cele morale, între ele și drept existând totuși o legătură specială. Astfel, specialiștii pornesc de la ideea conform căreia dreptul a apărut din morală, lucru adevărat, dacă ținem cont că ambele vizează comportamentele indivizilor umani și se fundamentează pe *obligativitate*.

Normele morale au fost cele care s-au impus cu necesitate, iar prelungirea lor în spectrul acțiunii sociale a condus către acel tip de obligativitate care se finalizează în apariția unei anumite legi.

În acest sens, dreptul continuă să se fundamenteze pe morală, aceasta fiind baza lui de susținere și mai ales de justificare. Cu toate acestea, așa cum s-a afirmat anterior, nu toate normele morale comportă încărcătură juridică, după cum nici nu pot fi confundate cu dreptul.

În lucrarea „*Teoria generală a dreptului*”, Mircea Djuvara menționează *elementele principale* care fac diferența dintre drept și morală^[9]:

a) *aspectul interio-exterio*: morală acționează la nivel psihic, interiorizat, la nivel de construcție intențională, pe când dreptul acționează la exterior, asupra materializării intențiilor individului;

b) *aspectul prescriptiv-restrictiv*: regula morală prescrie ceea ce trebuie să facă individul, pe când cea juridică restricționează acțiunile acestuia, referitor la ceea ce nu trebuie să facă;

c) *aspectul obligațional personal-colectiv*: obligațiile morale acționează asupra individului însuși, pe când obligațiile juridice vizează atitudinea individului față de ceilalți indivizi ai societății;

[8] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 20.

[9] M. DJUVARA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1930.

d) *aspectul formal-informal al sancțiunii*: în cazul încălcării normei juridice, sancțiunea va îmbrăca obligatoriu formă negativă formală și va fi emisă de o instanță organizată, instituționalizată (instanțe judecătorești), în timp ce încălcarea unei norme morale va atrage după sine sancțiune negativă neformală din partea unor instanțe neorganizate, neinstituționalizate (familie, anturaj).

Ca o concluzie, putem afirma că atât morala, cât și dreptul funcționează în deplină corelare: ambele acționează asupra comportamentului social în vederea orientării acestuia, iar o serie de norme sociale comportă, deopotrivă, semnificație morală și juridică.

În altă ordine de idei, atât dreptul, cât și morala sunt obligatorii.

Cu toate acestea, marea diferență dintre ele constă în aceea că dreptul există și funcționează numai sub aspect formal, organizat, fundamentat pe normativitate, pe când morala îmbracă de obicei caracter neformal, neorganizat, spontan și difuz, concretizat în sancțiunile negative neorganizate.

§2. Finalitățile, funcțiile și scopurile sociale ale dreptului

Necesitatea depistării și a studierii finalităților dreptului a apărut odată cu constatarea faptului că el reprezintă o condiție a reglementării normative și a integrării sociale, ceea ce conduce la solidaritate în grup, bazată pe cooperarea în interiorul acestuia. Principalele finalități^[10] pe care dreptul le realizează în societate sunt:

a) determină crearea unui sistem de drepturi, obligații și interdicții în urma procesului de conversie în formă tehnică specifică a diferitelor interese, scopuri, motivații, aspirații și idealuri sociale și individuale;

b) prin crearea sistemului menționat, se realizează încadrarea teoretică socială și normativă de care se folosește autoritatea legitimă pentru a acționa prin mijloacele de control social și juridic asupra vieții sociale a indivizilor umani;

c) dreptul stabilește limitele acțiunilor individuale și sociale (de grup), astfel încât, oferind posibilitatea manifestării adevăratei libertăți sociale, conduce, în primul rând, la aplanarea surselor dătătoare de conflicte și chiar la rezolvarea conflictelor sociale;

d) acționează prescriptiv prin stabilirea unor reguli în vederea aderării în mod obligatoriu a fiecărui individ la comportamentul social

^[10] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 23.

dezirabil, precum și a mijloacelor permise sau interzise necesare acestui demers.

Pentru a fi protejate valorile fundamentale ale societății, cum ar fi dreptul la viață al indivizilor acesteia, dreptul la muncă, la sănătate, fericire, dar mai ales dreptul la libertate socială, sunt necesare reguli care să dirijeze comportamentele fie individuale, fie sociale. Incluzându-le, dreptul îndeplinește anumite funcții sociale.

Ansamblul de sarcini, pe care dreptul ca un tot unitar le îndeplinește în cadrul unei societăți, constituie tocmai funcțiile acestuia.

În lucrarea „*Teoria socială și structura socială*”^[11] (1949), R.K. Merton explică faptul că prin funcțiile dreptului sunt înțelese atât funcțiile latente, cât și cele manifeste.

Americanul K.N. Llewellyn^[12] evidențiază astfel funcțiile dreptului:

- a) soluționarea conflictelor;
- b) reglementarea conduitelor;
- c) legitimarea și organizarea puterii;
- d) orientarea globală a unei societăți spre obiective unitare.

În concepția acestui reprezentant al realismului juridic american, dreptul era considerat un mijloc de acțiune socială, mânuit de către subiecții sociali prin instrumente juridice. Prin urmare, dreptul nu era altceva decât o modalitate de orientare și dirijare a comportamentului social și individual.

Aparținând aceleiași școli a realismului juridic american, A. Ross, în cartea „*On Law and Justice*”^[13], vede dreptul doar ca pe un mijloc de abordare de tip conflictualist.

În lucrarea „*De la structură la funcție. Noi studii de teoria dreptului*”^[14], N. Bobbio abordează dreptul din perspectiva filozofiei acestuia sub aspect liberal – îndeplinind o *funcție represivă*, asociată cu sancțiuni negative, în statul liberal –, dar și sub aspect social – dreptul îndeplinește o *funcție promoțională* căreia îi asociază sancțiuni pozitive.

[11] R.K. MERTON, *Social Theory and Social Structure*, New York: Free Press, 1949.

[12] K.N. LLEWELLYN, *The Normative, the Legal and the Law-Jobs: The Problem of Juristic Method*, în *The Yale Law Journal* nr. 8, vol. 49, 1940, p. 1385-1400.

[13] A. ROSS, *On Law and Justice*, Stevens, Londra, 1958.

[14] N. BOBBIO, *Dalla struttura alla funzione. Nuovi studi di teoria del diritto*, Milano, 1977.

Mergând mai departe către adepții funcționalismului, nu putem să nu facem referire la T. Parsons^[15] care susține că „sistemul este constituit din elemente de status și de rol și se bazează pe prezența modelelor normative, alternative și constante. Definește structura ca fiind componenta relativ stabilă a modului de organizare a sistemului. Definește funcția ca activitate de răspuns la nevoile esențiale ale sistemului, legate de supraviețuirea lui în timp și de transformarea echilibrului lui intern și extern”.

Un alt adept al structuralismului funcționalist este W. Evan, profesor la Universitatea din Pennsylvania. El avansează două tipuri de funcții^[16] pe care dreptul le îndeplinește în societate. Primul tip cuprinde:

a) *funcția pasivă de control social direct* – codificarea obiceiurilor, regulilor morale și cutumelor existente într-o societate;

b) *funcția activă de instrument* – de modificare a comportamentelor și valorilor existente într-o societate.

Cel de-al doilea tip de funcții cuprinde la rândul-i:

a) *procesul de instituționalizare* – întărire a unei norme prin înzestrarea ei cu mijloacele necesare pentru aplicarea sa;

b) *procesul de interiorizare* a modelului de comportament – asimilarea valorilor, ceea ce conduce către acceptarea voluntară, deci această funcție poate fi considerată o *funcție educativă*.

Prin urmare, în concepția lui Evan, dreptul îndeplinește atât o funcție de control, cât și una educativă.

În lucrarea „*Funzioni del diritto Saggio critico-riconstruttivo*” (1987), Vincenzo Ferrari analizează dintre funcțiile dreptului^[17] pe cele considerate ca fiind cele mai însemnate:

a) *funcția de direcționare socială* – caracterizată prin aceea că dreptul reprezintă, printre altele, o orientare generală a conduitei indivizilor, bazată pe imitarea unor modele dezirabile;

[15] Talcott Parsons s-a născut la Colorado Springs în 1902. Și-a început studiile universitare în America și le-a perfecționat în Europa în cadrul Facultății de Studii Economice din Londra și în cadrul Universității din Heidelberg. A predat sociologia dreptului la Universitatea Harvard, inițial ca profesor asistent și ulterior ca profesor. El a avut o însemnată contribuție în cadrul sociologiei dreptului, constând în analiza structuralist-funcțională a fenomenelor normative (*apud* S. POPESCU, *Sociologie juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 96).

[16] *Ibidem*, p. 102.

[17] V. FERRARI, *Funzioni del diritto. Saggio critico-riconstruttivo*, Ed. Laterza, Roma-Bari, 1987, p. 91-97.

b) *funcția de tratare a conflictelor declarate* – orientarea conflictelor spre instanța specializată a oferi soluționarea lor;

c) *funcția de legitimare a puterii* – cuprinderea modalităților de utilizare a dreptului pentru susținerea deciziilor umane.

Sociologul român D. Banciu, în lucrarea „*Elemente de sociologie juridică*”, avansează următoarele funcții sociale^[18] pe care dreptul le îndeplinește:

a) crearea și stabilirea regulilor care determină îndeplinirea anumitor *roluri sociale* privind atât așteptările individului în raport cu ceilalți indivizi, cât și așteptările celorlalți indivizi în raport cu comportamentul individului;

b) asigurarea corespondentului dintre *scopurile dezirabile și mijloacele legitime*, pentru a le îndeplini prin manifestarea controlului asupra acțiunii sociale a indivizilor;

c) stabilirea modalităților de *evaluare* prin intermediul sancțiunilor pozitive sau negative, utilizate aici ca instrumente de control social, în vederea realizării *predictibilității* comportamentelor individuale și sociale.

Din cele menționate mai sus, rezultă că în vederea realizării *finalităților practice* și a îndeplinirii *funcțiilor* sale, dreptul urmărește, totodată, *două scopuri* care se completează reciproc și în același timp se află într-o relație de interdependență:

a) *crearea unui sistem de reguli comportamentale* – prin stabilirea de modele de comportament, mai precis prescrierea rolului asociat status-ului fiecărui individ în diferite contexte socio-culturale; acest rol desemnează așteptările celorlalți indivizi din societate sau așteptările grupului de apartenență cu privire la manifestările comportamentale individuale;

b) *stabilirea mijloacelor de presiune și control social* pe care societatea de apartenență le consideră dezirabile, în vederea oferiții posibilităților de *cunoaștere și respectare a regulilor de comportament*, accesibile fiecărui individ; aceasta se poate realiza fie prin *control social pozitiv* (internalizarea normelor și regulilor de conduită prin procesul de socializare – prin autoconvingerea individului), fie prin *control social negativ* (prin intermediul instrumentelor de presiune și constrângere – de teama sancțiunilor negative).

În concluzie, se poate afirma că dreptul, pornind de la a fi instrumentul de bază utilizat pentru realizarea *controlului și justiției socia-*

^[18] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 24.

le, este în același timp mijlocul ideal prin care poate fi apărată *libertatea socială*. Aceste aspecte conduc inevitabil la considerarea dreptului ca fiind fundamentul *ordinii sociale*, condiția *sine qua non* a asigurării acesteia în societatea umană.

Secțiunea 2. Specificul sociologiei juridice

§1. Obiectul sociologiei juridice

În efortul de a delimita câmpul de acțiune al sociologiei juridice se impune separarea relațiilor sociale, care prezintă interes pentru drept, de cele care intră în arealul de cercetare al altor științe.

Fiind abordată de către sociologi, juriști, filozofi, psihologi, sociologia juridică beneficiază de un domeniu de studiu amplu și complex.

În funcție de statutul științific, sociologia juridică a fost plasată fie în centrul sociologiei, fie ca ramură a sociologiei:

a) situată în *centrul* sociologiei, aceasta se află în conexiune cu științele juridice și cu etica; obiectul ei de studiu este limitat, redus doar la faptele sociale care pot fi cercetate și analizate empiric;

b) în calitate de sociologie de *ramură*, sociologia juridică are ca obiect de studiu o parte a fenomenelor sociale ale sociologiei generale, precum și metodele de cercetare specifice acestor fenomene, totul fiind adaptat la specificul cercetării juridice.

În altă ordine de idei, sociologia juridică este apreciată ca instrument de cunoaștere, elaborare și aplicare a dreptului. Aceasta suportă un proces permanent și susținut de perfecționare, situându-se în prezent la nivelul unui anumit stadiu de maturizare.

Utilizând metode de cercetare specifice unor domenii de activitate diferite, sociologia juridică realizează integrarea conceptelor proprii acestor domenii, urmărind să devină o știință interdisciplinară.

În fapt, obiectul de studiu al sociologiei juridice este reprezentat de fenomenul juridic în totalitatea sa. Aceasta vizează atât cauzele, cât și efectele sociale proprii fenomenului juridic.

Privitor la acest aspect, A.J. Arnaud, în lucrarea „*Critique de la raison juridique. Où va la sociologie du droit*”, definește studiul sociologiei juridice sub forma studiului „sistemelor juridice, al structurii și legilor lor de dezvoltare”^[19].

[19] A.J. ARNAUD, *Critique de la raison juridique. Où va la sociologie du droit?*, Ed. L.G.D.J., Paris, 1981, p. 431.

§2. Caracteristicile specifice ale sociologiei juridice

În lucrările de referință întâlnim, sub aspect general, o clasificare capabilă să răspundă nevoii de încadrare a acesteia, astfel:

- a) caracterul pozitivist-științific;
- b) fundamentarea cercetării pe o bază de date conforme cu realitatea socială;
- c) specificitatea obiectului de studiu referitoare la abordarea problemelor sociale ale grupurilor și indivizilor dintr-o perspectivă proprie.

„În delimitarea obiectului sociologiei juridice trebuie să se ia în considerare că ea studiază fapte sociale cu semnificație juridică, raporturile dintre comportamentele umane, considerate ca juridice, și celelalte comportamente care le-au determinat sau care decurg din comportamentele juridice, echilibrul dintre individual și colectiv, controlul social. Sociologia juridică se ocupă de explicarea originii, dezvoltării și dispariției fenomenului juridic, de funcțiile și efectele dreptului pozitiv”^[20].

Pentru a se reuși delimitarea cât mai corectă a obiectului sociologiei juridice, o serie de cercetători au propus explicarea deosebirilor existente între noțiunea de „drept” și termenul „juridic”.

Tot în ideea conturării cât mai exacte a obiectului de studiu al sociologiei juridice și a analizării caracteristicilor acesteia, J. Carbonnier^[21] aduce în discuție deosebirea existentă între noțiunile de „sociologia dreptului” și cea de „sociologie juridică”:

- a) *sociologia dreptului* face referire la disciplina al cărei obiect de studiu îl constituie normele și instituțiile juridice;
- b) *sociologia juridică* reprezintă disciplina al cărei obiect de studiu desemnează ansamblul fenomenelor cuprinse în relația cauză-efect caracteristică dreptului, precum și fenomenele înscrise în arile devianței și a inefectivității dreptului.

În opinia profesorului Carbonnier, sociologia dreptului sau sociologia juridică sunt echivalente, înscrise în aria de ramură a sociologiei generale, având ca obiect de studiu fenomenele juridice, în calitatea lor specială de categorie a fenomenelor sociale.

^[20] S. POPESCU, *op. cit.*, p. 11.

^[21] J. CARBONNIER, *Sociologie juridique*, Ed. P.U.F., Paris, 1978, p. 15.

§3. Definițiile date sociologiei juridice

De-a lungul timpului, sociologii au acordat numeroase definiții^[22] sociologiei juridice, însă acestea au diferit sensibil:

1. *H.U. Kantorowicz*: știință teoretică ce raportează realitatea vieții sociale la valoarea culturală pe care o reprezintă scopurile dreptului, prin intermediul generalizărilor;

2. *G. Gurvitch*: acea parte a sociologiei spiritului care studiază deplina realitate socială a dreptului, pornind de la expresiile sale sensibile și observabile din exterior, în comportamentele colective;

3. *T. Geiger*: studiu al modului în care societatea condiționează și creează dreptul (sociologia juridică materială și culturală) și care trebuie deosebit de studiul modului în care viața socială formează obiectul reglementării prin intermediul dreptului (sociologia juridică formală);

4. *Ph. Selnik*: disciplină al cărui principal obiect îl constituie dezvoltarea cunoștințelor noastre privitoare la baza ordinii de drept, modelul schimbării sociale, contribuția dreptului la satisfacerea nevoilor și aspirațiilor sociale;

5. *R. Treves*: disciplina care prin intermediul studiului dreptului pozitiv este destinată cunoașterii dreptului liber care acționează în societate și care prin studiul societății, în general, caută să definească funcția pe care o îndeplinește dreptul și scopul pe care îl urmărește în societate.

Profesorul spaniol E. Diaz consideră sociologia juridică sub forma unei părți sau abordări speciale a științei juridice. În opinia lui, cele două discipline au ca obiect de studiu *dreptul*.

Diferența constă în aceea că *știința juridică* îmbracă o *dimensiune internă*, în sensul că analizează normativitatea dinspre interiorul dreptului, iar *sociologia dreptului* analizează norma, relațiile dintre drept și societate, dintre factorul juridic și factorii sociali, deci îmbracă o *dimensiune externă*.

Elias Diaz atribuie sociologiei juridice o definiție care se referă la studiul relațiilor dintre drept și societate, având ca obiect trei segmente: raportul drept-societate, aspectul social al cauzalității dreptului și calitatea dreptului de factor al schimbării sociale.

Vicenzo Ferrari atribuie sociologiei juridice statutul de știință socială, justificând poziția sa astfel:

^[22] S. POPESCU, *op. cit.*, p. 13.

- a) baza conceptual-teoretică provine din sociologia generală;
- b) dreptul este un factor variabil, a cărei cauzalitate aparține domeniului social și ale cărui efecte influențează societatea, deci dreptul nu este un dat aprioric;
- c) prin aplicarea metodelor empirice de cercetare, sociologia juridică depistează și analizează fenomenele cu incidență asupra obiectului ei de studiu.

Profesorul britanic R. Cotterrell, în lucrarea sa „*The Sociology of Law*”^[23], oferă și el o definiție a sociologiei juridice. Astfel, aceasta apare ca o acțiune de investigare în scopul de a oferi o perspectivă extinsă asupra dreptului, deci unilateralitatea vizând sociologia juridică este perfect vizibilă.

Autorii români N. Popa, I. Mihăilescu și M. Eremia, în lucrarea „*Sociologie juridică*”, apreciază că „sociologia juridică poate fi definită ca fiind știința care studiază evaluarea și reglementarea prin drept a comportamentului individului în societate, precum și efectele pe care dreptul le produce în societate”^[24].

Sociologul M. Voinea definește sociologia dreptului, sub forma unui domeniu specializat al sociologiei, „ca ramură a acesteia care studiază instituțiile juridice, încercând să repereze regularitățile și legitățile raporturilor juridice, ca formă specială a raporturilor sociale”^[25].

Sociologul D. Banciu vede în sociologia juridică „o ramură a sociologiei care studiază condiționarea și eficiența socială a regulilor, instituțiilor și sistemelor juridice, ca și determinările reciproce dintre drept și societate, încercând să evidențieze specificul ordinii normative față de alte ordini sociale, rolul și funcțiile sociale ale dreptului și, în primul rând, cele de control, presiune și constrângere socială, de realizare a justiției sociale, legalității și legitimității și de apărare și protecție socială a drepturilor indivizilor, grupurilor și instituțiilor sociale”^[26].

^[23] R. COTTERRELL, *The Sociology of Law. An Introduction*, ed. a 2-a, Ed. Butterworth, Londra, Dublin, Edinburgh, 1992.

^[24] N. POPA, I. MIHĂILESCU, M. EREMIA, *Sociologie juridică*, Ed. Universității din București, 1997, p. 39.

^[25] M. VOINEA, *Sociologia dreptului*, Ed. Actami, București, 1994, p. 17.

^[26] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 76.

§4. Problematika sociologiei juridice

Ca orice domeniu de activitate, domeniul de studiu al sociologiei juridice prezintă particularități specifice.

Demersul cognitiv implică configurarea unei vaste problematici, a cărei complexitate îmbracă forma unei relații sociale de tip feedback și poate fi abordată în principal sub următoarele aspecte:

a) *de la interior la exterior*:

– *dinspre normă*, în calitatea ei de factor primar al reglării ordinii sociale, *spre diversele contexte sociale*, în vederea analizării eficienței sau ineficienței acesteia (normei); importanța normei constă în dubla alternativă oferită actorului social: conformitatea sau transgresarea ei, fapt ce atrage după sine sancțiunea pozitivă sau negativă, după caz^[27]; problematica ridicată cu privire la normă determină cercetarea practică a eficienței sau ineficienței acesteia în contexte sociale diferite;

– *rolul agenților dreptului în societate*^[28], ceea ce face referire la studierea caracteristicilor socio-psihologice a corpului de magistrați, în vederea stabilirii compatibilității acestora cu status-ul de magistrat, și rolul asociat, precum și a capacităților profesionale și nu în ultimul rând a raportului ce caracterizează binomul corectitudine-obiectivitate sau subiectivitate, condiție *sine qua non* a profesiei în speță; față de cele menționate, apare necesar studiul efectelor sociale atât pe termen lung, cât și pe termen scurt, ale deciziilor pronunțate de agenții dreptului.

b) *de la exterior la interior*, ceea ce presupune studierea *reacției societății față de drept*; aceasta se traduce prin atitudinea pe care o manifestă cetățenii față de actele și faptele justițiare ale agenților dreptului, fapt măsurabil cu ajutorul instrumentelor specializate de cercetare sociologică.

Datorită dimensiunilor impresionante ale problematicei sociologiei juridice atât spre exteriorul, cât și spre interiorul dreptului s-a ajuns la instituționalizarea disciplinei.

^[27] Conformitatea individului la norme atrage după sine sancțiuni pozitive, adică recompensatorii, concretizate în laude, aprecieri verbale etc. (sancțiuni pozitive neformale) sau concretizate în premii, distincții, merite etc. (sancțiuni pozitive formale), pe când transgresarea normelor atrage după sine sancțiuni negative, ca disprețul, critica, marginalizarea etc. (sancțiuni negative neformale) sau mustrea scrisă, deklasificarea din funcție, ajungându-se conform cu gravitatea faptei până la privare de libertate (sancțiuni negative formale).

^[28] D. BANCIU, *op. cit.*, 2000, p. 78.